

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Γ. | ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 4 του Δεκεμβρίου 1903 | ΓΡΑΦΕΙΑ: Οδός Οικονόμου αριθ. 4 | ΑΡΙΘ. 173

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΦΥΛΛΟ:

ΨΥΧΑΡΗΣ. 'Απολογία (συνέχεια).
ΕΡΜΟΝΑΣ. Κοιτικές ανατοδίες.
ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ. Τὰ «'Ηλύσια» — ἀνάντησις ἀπὸ τοῦ «'Νουμᾶ».
ΝΙΚΟΣ ΜΑΡΓΩΜΕΝΟΣ. Μαλάνω (τίλος).
ΜΗΤΕΟΣ ΑΝΘΕΜΗΣ. 'Η 'Αρχαῖα κλέμη.
ΝΙΚΟΣ ΒΕΗΣ. Σύντομα σημεῖα γὰρ τῇ Γλώσσᾳ.
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ. 'Ο 'Αντρεάδης.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. 'Ηλίας Βουτιερίδης. Σπύρος Περούλης.
Δ. Π. Τ. Φαινόμενα καὶ Πρόματα (''Πολιτικὴ καὶ ἀνέγκη Πολιτικὴ - 'Ο κ. Μουρλάνδης — Οἱ προστάτες τῆς Κατελιούς — Ράλλης καὶ Δὸν Κιχώτος — 'Ο κ. τῆς 'Ηαδίας').
Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ — Ο. ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΦΟΝΟΠΑΖΑΡΟ ΒΑΘΜΑΔΙΑΤΙΚΟ — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

Ο ΑΝΤΡΕΑΔΗΣ

Ὅταν ἐφευγε γὰρ τὴ Ρουσσία ὁ 'Αντρεάδης, δὴ καὶ δύο μῆνες, γεμάτος ἐνθουσιασμὸ καὶ πεποίθησις πὺς θὰ χαλάσει κόσμος ἐκεῖ κηρύχοντας τὴν 'Αλήθειαν καὶ ἐκπλώνοντας τὴν 'Ιδέαν, καὶ ἦρθε νὰ μὲ ἀποχαιρετήσῃ, τοῦλεγα γελώντας.

— Κοίταξε, βρε Χαραλάμπε, μὴ τὲ σφάζουν οἱ Κοζάκοι ἐκεῖ πὺς πᾶς!..

Κι ὁ 'Αντρεάδης γελῶσε, γωρὶς νὰ ξέρει καὶ αὐτὸς κ' ἐγὼ πὺς τὸ χωράτ' θὰ βγῇ ἀλήθεια καὶ πὺς οἱ Κοζάκοι θὰ σφάζανε — γιὰτὶ ἔτσι τουλάιστο μαθεύτηκε δὴ — τὸν ἡσυχώτερο ἄνθρωπο τοῦ κόσμου πὺς ἔνα ὁ, πρὸ γινώρισε στὴ ζωὴ του, τὴν Καθαρεύουσα, καὶ μιὰ ἀγάπη διπλαμπάρωσε στὴν ψυχὴ του, τὴν ἀγάπην τῆς 'Ιδέας.

Φανατικὸς δημοτικιστὴς τὰ λίγα ἀπὸ μᾶς. Μὲ λόγια καὶ μ' ἔργα. Ὅχι δημοτικιστὴς γὰρ λούσο, οὔτε γὰρ νὰ σκοτώνει τὴν ὥραν του, ἀλλὰ δημοτικιστὴς «ἐπαγγελματίας», ὅπως τόνε λέγαμε στὸ γραφεῖο περῶνόντας τονε. Τὸν ἀγῶνα τὸν εἶχε πάρει γὰρ δουλιὰ, καὶ μὲ κάπια δασκάλικη, ἃ θέλετε, στενοκεφαλιά, ἀφοῦ μὲ τὴ δημοτικὴ κοιμῶτανε, μὲ τὴ δημοτικὴ ξυπνοῦσε καὶ μὲ τὴ δημοτικὴ περνοῦσε τὴν ἡμέραν του, μιλώντας παντοῦ καὶ πάντοτε γι' αὐτὴν, ὅπου καὶ μ' ὅποιον κι ἃ βρισκότανε, μὴ καταλαβαίνοντας πὺς κάποτε γινόνταν ἐνοχλητικὸς, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ὁ τόνος τῆς φωνῆς του, ὁ λίγο ἀσυνειθιστὸς στὴν 'Αθήναν, δὲν τόνε βοηθοῦσε καθόλου, τοῦ εἶτανε μάλιστα ὀχτρὸς ἄσποντος, στὴν προπαγανδιστικὴ μονομανίαν του.

Μονομανία τοῦ βέβαιον, γιὰτὶ ὁ ἀγῶνας τῆς Δημοτικῆς τοῦ εἶχε καταντήσῃ πάθος, ψύχωση, καὶ παθολογικὸ σπῆγμα μέσα σὲ ὄργανισμὸ φυσιολογικώτατον, τέτλια ψύχωσιν πὺς πολὺς φορές τοῦ λέγαμε στὸ γραφεῖον, μάλιστα τὰ Σάββατα βράδια, πὺς ποτὲ δὲν ἔλειπε. «Πάψε, 'Αντρεάδην, γιὰτὶ ἃ μιλάς ὀλοένα γὰρ τὴ Δημοτικὴν, πρῶτον πρῶτον ἐμεῖς θὰ γυρίσουμε μὲ τὴν Καθαρεύουσαν».

Μὰ πὺς νὰ ἰδρῶσιν τὸ αὐτὸ τοῦ 'Αντρεάδην ἀπὸ τέτλια τὴ δουλιὰ του αὐτὸς καὶ ἃς χαλοῦσε ὁ κόσμος γύρω του. Νὰ μὴ μιλήσῃ γὰρ τὸ Γλωσσικὸ ζήτημα; Μπᾶ! Θεὸς φυλάξῃ! Μποροῦσε νὰ μὴ οἶσιν μιὰ βδομάδα, μὰ ἀδύνατον νὰ μὴ μιλήσῃ ἂν τύχαινε νάχῃ ἄνθρωπον, ἀκόμα καὶ κουφό, ἀντικρὺ του. Θυμᾶμαι μιὰ Παρασκευὴ βράδι — γιὰτὶ ἐρχότανε ταχτικὰ καὶ κάθε Παρασκευὴ βράδι στὸ γραφεῖον καὶ βοηθοῦσε στὸ δίσπλωμα τοῦ φύλλου — πὺς ρώτησιν τὸ στυχερινιστικὸ κοριτσάκι μου, ἀφοῦ ἄλλος δὲ βρισκότανε στὸ γραφεῖον γὰρ νάνοιζεν μὰς! του τὴν ἀγαπημένην του κουβένταν.

— Μὲ ποιά γλώσσα εἶσαι; Μὲ τὴ Δημοτικὴν ἢ μὲ τὴν Καθαρεύουσαν;

Δὲν ἄκουσα τί τοῦ ἀπάντησιν τὸ κοριτσάκι ἄκουσα ὅμως, ἀπὸ τὴν πλατὴν κίμαρκα πὺς βρισκόμουν, τὸν 'Αντρεάδην νάν τοῦ βγάξῃ λόγον γὰρ τὴ Δημοτικὴν, καὶ τὸ εἶδον σὲ λίγη ὥραν νάρχεται μέσα στὴν κίμαρκα καὶ νὰ μὲ ρωτᾷ μὲ δλάνοιχα τὰ μάτια του ἀπὸ ἀπείρᾳ.

— Τί εἶν' αὐτὰ, πατέρα, πὺς μὲν λέει ὁ κ. 'Αντρεάδης;

Δὲν ἀποροῦσε μονα ἃ ἡ κόρη μου γὰρ τίς κουβέντες τοῦ 'Αντρεάδην ἀποροῦσαν καὶ ἄλλοι, μεγαλύτεροι στὰ χρόνια ἀπ' αὐτὴν, ἀφοῦ ὁ φανατικὸς αὐτὸς γλωσσαπόστολος, πὺς τόνε λέγαμε, ἐννοοῦσε παντοῦ νὰ βγάξῃ λόγον καὶ δὲν μποροῦσε νάν τὸ χωρέσῃ τὸ κεφάλι του πὺς εἶτανε δυνατόν νάν τοῦ συστήσῃς ἄνθρωπον καὶ νὰ μὴ δοκιμάσῃ τὴν ἰδίαν στιγμὴν νάν τὸν κατηχήσῃ καὶ νάν τὸν κάνει δημοτικιστὴ.

*

Ἐκεῖνον πὺς τόνε χαραχτήριζε περισσότερον καὶ πὺς τοῦ τὸ θάμαζαν στ' ἀλήθειαν, εἶταν τὸ σέβας πὺς σ' ὅλους τοὺς δημοτικιστάδες. Δάσκαλός του ἀναγνώριζε τὸν Ψυχάρην — ὅπως καὶ μερικοὶ ἀνόντες πὺς διαβάζουμε σὰ Βαγγέλιον ὅσα γράφει ὁ Δάσκαλος, ὅχι γὰρ νάν τοῦ βροῦμε λάθια... γλωσσολογικὰ καὶ νάν τοῦ τὰ διορθώσουμε, ἀλλὰ γὰρ νάνοιζουμε τὰ στραβά μας καὶ φωτιστοῦμε — δάσκαλός του λοιπὸν ἀναγνώριζε τὸν Ψυχάρην, μὰ καὶ τὸν τελευταῖον γραφιά δάσκαλός του τὸν ἔλεγε γιὰτὶ ὅλους τοὺς διάβαζε μὲ προσοχὴ καὶ μ' εὐλάβειαν καὶ ἀπ' ὅλους κοιτοῦσε κατὶ νὰ μάθῃ, ἂν καὶ σὲ πολλοὺς δασκάλους τοῦ μποροῦσε νὰ χρησιμεύῃ γὰρ δάσκαλος.

Θεοὸ στὸ διάβασμα! Μέρα δὲν περνοῦσε πὺς νὰ μὴ διαβάσῃ δικάστα κατεβατὰ οὔτε μισὸ λιγώτερον. Κι ἂν καμιά μέραν τοῦ τύχαινε δουλιὰ καὶ σταματοῦσε στὰ 170 λ. χ., τὴν ἄλλην μέραν ἐννοοῦσε νάν τὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ οὔτῃ στὰ 230. Κάτι καὶ Παρασκευὴ βράδι, πὺς μᾶς μιλῶσε στὸ γραφεῖον γὰρ ὅτι διάβατε τὴ μέραν, τόνε ρώτησιν σοβαρώτατον ὁ Σπύρος 'Αναστασιάδης.

— Τί εἶχαμε σήμερον, 'Αντρεάδην; 'Ελλειμμα ἢ περίσσευμα;

— Ἰσοζύγιον! ἀπάντησιν χαρούμενος, γιὰτὶ πάσκιζε πάντα νὰ φέρνῃ ἰσοζύγιον στὸν προϋπολογισμὸ τῆς καθημερινῆς μελέτης του.

Μεῦρε ζητᾷται δανεικὸν τὸν «'Αραιολόγον» τοῦ Καρχαλίττα. Σὲ τέσσαρες μέρας μὲν τόνε γύριτε.

— Τόνε διάβατες κιόλας;

— Τέσσερεις φορές!

Ἐμεῖνα σάν τᾶκουσα.

— Ἐτσι διαβάζω ἐγὼ! μὲν εἶπε.

Κ' ἔτσι διαβάζει σκυλῆστι. Κι ὅχι σάν παραγᾶλλος. Τὸ μελετοῦσε, τὸ τρωγε τὸ βιβλίον καὶ μποροῦσε ἔπειτα νὰ τοῦ πῇ πόσας φορές, καὶ καμιά φορὰ καὶ σὲ ποιὰς σελίδας, μεταχειριζότανε καμιά σπάνια λέξι ὁ συγγραφέας.

*

Ἄνθρωπος πὺς ἔτσι ἀφοβία στὸ διάβασμα, θὰ ἔχε παρόμοια ἀφοβία καὶ στὴ δουλιὰ καὶ γι' αὐτὸ ὅλο μερὰ πρᾶματα καταπιανόντανε. Εἰς γράφει τὸ Μὲν 'Αλέξανδρον ὀλγγραφει, ἅμα θὰ γύριζε ἀπὸ τὴ Ρουσσία, τὸ Μὲν Κωνσταντῖνον ἔπειτα τὴ Μεγάλην Ἐπανάστασιν καὶ τελευταῖα τὴ Μεγάλην Ἱστορίαν του — δὲ θυμᾶμαι τὴν πόσας χιλιάδας σελίδας, μᾶς τὴν ἔταξε, μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Παπαρηγόπουλου.

Μὴν τὸ πῆτε αὐτὸ μεγαλομανία, καθὼς τοῦ τὸ λέγαμε καμιά φορὰ γὰρ νάν τὸν πειράζουμε. Εἶταν τέτλιον τὸ φυσικόν του, νὰ βλέπῃ μεγάλα καὶ νὰ πιστεύῃ σάν τὸ Νίτσε πὺς «πρέπει νὰ κλεῖ τὸ στόμα του ὁποῖος δὲ λέει μέγαλα». Διαβάστε τὸ βιβλίον του «'Η Γλώσσα μας, ὑπόμνημα εἰς τὰς θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχάς», τὸ περίεργον αὐτὸ βιβλίον πὺς ξετινάζεται στὶς σελίδας του ὁ Χατζηδάκης ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ Χατζηδάκη, διαβάστε μάλιστα τὸ Ε' μέρος τοῦ «'Η Γλώσσα μας καὶ τὰ κέρδη πὺς θάχουμε» καὶ θὰ δεῖτε ἄλᾳκαρον τὸν 'Αντρεάδην μὲ τὰ μεγάλα του, δνεῖρα νὰ ποῦμε, πὺς ὅμως τὰ πιστεῖν αὐτὸς γὰρ πρᾶματα χεροπιαστὰ. Στὸ κεφάλαιον αὐτὸ τοῦ βιβλίου τοῦ κηρύχνει πὺς οἱ Ἕλληνες, ἐπειδὴ προσκυνᾶνε τὴν καταραμένην τὴν καθαρεύουσαν, ζημιώνονται κάθε γρόνον «ἀπὸ 1,360,000,000 ἴσαμε 15,000,000,000 φράγκα». Κάποτε πὺς τόνε ρώτησιν στὸ γραφεῖον, ὁ Μανώλης ὁ Τριανταφυλλίδης, θαρρῶ, πὺς μπορεῖ

νά μᾶς τάποδειξει πῶς τόσα χάνουμε, ὁ Ἀντρεάδης σάν ἀργαῖος σοφιστὴς τοῦ ἀπάντησε·

— Ἀπόδειξέ μου λόγου σου πῶς δὲ χάνουμε τόσα!

«Οἱ γελᾶσαμε, μὰ κι ὁ Ἀντρεάδης βγήκε νικητὴς μὲ τὰ δεκαπέντε του δισεκατομμύρια. Ἡ ἐρώτηση τοῦ Τριανταφυλλίδη οὔτε πεντάρη δὲν τοῦ τὰ λιγότεψε.

★

Δὲ θέλω νὰ πῶ ἂ θὰ ὠφελοῦσε πολὺ ἢ λίγος τὸν ἀγῶνα μὲ τὰ μεγάλα βιβλία του ποὺ σκόπευε νὰ γράφει, —μποροῦσε μάλιστα νὰν τὸν ὠφελοῦσε περισσότερο ἀπ' ἑῷ, κι ὁ ἴδιος φανταζότανε—λέω μοναχᾶ, κι αὐτὸ εἶν' ἀλήθεια, πῶς τὸν ὠφελοῦσε σημαντικὰ τὸν ἀγῶνα μὲ τὴν πίστη του. Πιστὶς ὁπαδὸς τῆς Ἰδέας ὅσο λίγοι, καὶ πρόθυμοι νὰν τὰ θυσιάσει ὅλα γι' αὐτή, ἀφοῦ δὲ κι ὅ,τι εἶχε τὸ θυσιάσει—καὶ τὴ ζωὴ του ἀκόμα. Τέτιοι ἐργάτες ἀφοσιωμένοι τῆς Ἰδέας εἶναι πολὺτιμοι, γι' αὐτὸ κι ὁ θάνατος τοῦ Ἀντρεάδη, ἄδικος κι ἄγριος θάνατος, μᾶς θλίβει ὅλους σήμερα, ποὺ χάνουμε φίλο καὶ συνάδερφο ἀγαπητό, τέτιο φίλο καὶ τέτιο συνάδερφο ποὺ δὲ δούλευε μοναχᾶ σκυλήσια γιὰ τὴν Ἰδέαν, κηρύχοντάς αὐτὴν γιὰ τὴ μόνη Ἐθνοσώστρα δύναμη, μὰ καὶ πιστεύε γλήγορα τὴν τελειωτικὴ νίκη τῆς, προσμένοντάς τὴν ἀπὸ μέρα σὲ μέρα.

Τοῦ «Νουμά» ἡ λύπη εἶναι ὀλωσδιόλου ξεχωριστή, γιὰτὶ μέσα στὰ τρία χρόνια τοῦ πρώτου φορὰ τοῦ τυχαίνει νὰ μαυροφορεθῇ γιὰ θάνατο δημοτικιστῆ—καὶ τέτιου μάλιστα δημοτικιστῆ, σάν τὸν ἄμειρο τὸν Ἀντρεάδη.

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΟΔΙΕΣ

Α'. ΘΑΛΗ.—ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΟΥΝΑ

Ἀθήναι. Τυπογ. Παρ. Αἰώνη

Ἐδῶ καὶ δύομισι χιλιάδες χρόνια ζοῦσε κάποιος Θαλῆς Μιλήσιος κ' εἶτανε καὶ σοφός. Ἡζερὲ τὴν τέχνη ν' ἀλλάζῃ τῶν ποταμίων τὸ δρόμο, νὰ προλογεῖ τὸ σκοτεινίσμα τοῦ ἡλίου, ν' ἀστρονομίῃ καὶ νὰ γεωμετρεῖ, καὶ γνώμη σάν τέτοια δίδασκε πῶς ἡ Γῆ κολυμπᾷ μέσα στὸ νερὸ τῆς κοσμολογίας ποὺ μισογεμίζει ἀκόμα τ' οὐρανὸν τὸ ἀστροκάρφωτος κομβούκι. Κι ὁ Ἡρόδοτος τὸν εἶχε ἀπὸ καλοῦ τὸν κῆρ Θαλῆ τὸ Μιλήσιο. Μὰ κατὶ μοῦ λέει πῶς ἔσως ν' ἀλλάζε γνώμη κι ὁ γέρος ἔν ποτὶ τοῦ σφύριζε στ' αὐτὶ κανένας ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο πῶς γραμμένο εἶτανε νὰ ξαναγεννηθῇ ὁ Θαλῆς ὕστερα ἀπὸ εἰκοσιπέντε αἰῶνες καὶ ν' ἀναστηθῇ ὅχι πικρὸ φιλόσοφος μὰ ποιητὴς καὶ βουνοπακτής. Καὶ σίγουρα θὰ κουνοῦσε τὸ πατριαρχικὸ του σκαθόνι ὁ παπποῦς Ἡρόδοτος λέγοντάς πῶς ἔπειτα ἀπὸ τέτοιον ἐξύπνητο, ὕπνο μὲ ἄγριο δῖχως ἄλλο θὰ σηκωθῇ μαχμουρλίκι κι ἔς εἶτανε μάννα στὴ φιλοσοφία ὁ ἔρῃμος ὁ μισὸς Θαλῆς.

Μὰ θές ἀνάσταση, θές μετεμψύχωση θές λαζαρεζύπνημα τὸ πράμα πολὺ δὲ σημαίνει, κ' εἴτ' ἐφτάσσορος εἶτε τσέλιγκας, κάποιος πάντα ἀπὸ τὰ βουνὰ μᾶς γράφει καὶ χρεὸς μᾶς νὰ καταλάβουμε τί κρίνει, αἴντα κατεβάζει ἡ τσοῦκα του καθὼς τὸ λέει κ' οἱ Χιώτες. Καὶ πρῶτα πρῶτα πρέπει νὰ πῶ πῶς δὲ βρίσκω μέσα στὸ νεόεργαλο τοῦτο βιβλίο τὸν ἄνθρωπο μὲ τὰ φυσικά του καὶ τὸ χαρακτήρα του καὶ τίς κύριες ιδέες του. Μᾶς δείχνει μιὰ μόνη μερικὰ τῆς ψυχῆς του κι αὐτὸ ἄτελα, ἄβουλα, ἀφρόν-

τιστα. Δικαίωμα βέβαια ποὺ ποιητὴ νὰ ρίχνῃ τὸ φῶς τοῦ λυχνариῦ του σὲ μερικὰ ξεχωρισμένα μόνο κομμάτια τῆς ζωῆς του. Μὰ τὸ ἀπαιτεῖ κ' ἡ τέχνη νὰ φανερώνεται καὶ νὰ σωματώνεται μέσα στὸ κομμάτι, μέσα στὸ συντρίμι ἀκόμα, ὁλόκληρη ἡ γεμάτη ζωὴ τοῦ πλείου ὁργανισμοῦ. Κ' ἔσως νὰ καταντῇ ἴσια ἴσια αὐτὴ ἡ θυμητικὴ ἀντιχρωμιά τοῦ σύνολου ποὺ λείπει, νὰ εἶναι τὸ πιὸ πολύτιμο κατόρθωμα τοῦ τεχνίτη.

Αὐτὴ τὴν ἀναλογικὴ ἀντιπαράσταση, τὴν ποιητικὴ ἀντιβολὴ δὲν τὴν ξαγρίκησα παρὰ πολὺ σπᾶνια στὰ «Γράμματα ἀπὸ τὰ βουνὰ». Ὁ κ. Θαλῆς συμπεραίνω νὰ εἶναι ἄνθρωπος τοῦ σπαθιοῦ καὶ τῆς πράξης κι ἅμα ἔγραφε ἀπὸ τὰ βουνὰ πρέπει νὰ τὸ ἔκανε μόνο καὶ μόνο γιὰτὶ τοῦ περισσεύει καιρὸς ἢ γιὰτὶ τὸν ἐσφιγγαν ἡ καταχνιὰ κ' ἡ γρίνια. Καὶ δὲ φαίνεται νὰ φρόντισε καθόλου, ἅμα τὸ ἀποφάσισε νὰ τυπώσῃ τὸ βιβλίο του, νὰ διαλέξῃ προσεχτικὰ, νὰ ψαλιδίσῃ καὶ νὰ ξαναχύσῃ σὲ πιὸ σφιχτὸ καλούπι τὸ ἄμετρο γραφομάζεμα ποὺ εἶχε σωριάσει στὰ ταξίδια του καὶ στὰ κενήματα του ἀπὸ τὴ Ροῦμελν ἴσαμε τὸν Κόζακ καὶ πέρα στὰ διάσελα τὰ Μακεδονικά. Δὲν ἀρνούμαι πῶς κάποτε βλέπει καὶ καλοβλέπει καὶ πῶς μερικὲς περιγραφές του ζωντανεύουν καὶ σφαιρικοῦν στὸ πᾶσι—μιὰ μάλιστα, ἐκεῖ ποὺ ξαντικρύζει ἀπὸ κάποιο ζυγὸ τὸν κάμπο τῆς Θεσσαλίας χυμένο γύρω σὰ μεγάλη θάλασσα μισοσκιασμένη μέσα στὸ σούρουπο—καὶ τ' ἀγέρι σαλαγώντας στὶς ράχες ἀνέβαινε σὺν ἀντίπαλος κυματίζε σ' ἀερογίγλη, κ' οἱ φωτιές κάτω πέρα ποὺ καίγανε στὶς καλαμιές μοιάζανε σάν κατάρωτα καραβία, σὰ φῶτα παραλίας.

Μ' ἀρετὴ δύναμη καὶ γοργάδα εἶναι γραμμένο καὶ τοῦ φυγόδικου τὸ ἱστορικὸ κ' εἶναι δίχως ἄλλο σ' αὐτὸ ἐπαινετὸς ὁ κ. Θαλῆς γιὰτὶ μᾶς ἔχουμε παραγορτάσει χρόνια καὶ ζαμάνια τώρα μὲ παρόμοια παρὰμύθια. Ἡ φιλολογία τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κλέρτη μόνο γιὰ Ψυχασάββατα πικρὸ κάνει καὶ χρειάζεται ἀληθινὴ τέχνη γιὰ νὰ τομῇσῃ κανεὶς σήμερα νὰ σταχυολογήσῃ στὰ σημασμένα της χωροφία.

Ὡς τόσο στὰ βουνήσια τοῦτα γράμματα σκεδὸν πάντα λείπει τὸ δούλεμα, λείπει τὸ διάλεγμα. Καὶ τὸ λαμπρότερο μάρμαρο πελὲκημα περιμένει γιὰ νὰ γίνῃ ἀπὸ κοτρώνα τοῦ βουνοῦ θάξ ἄγαλμα. Ἔτσι κ' ἡ τέχνη θέλει σκάλισμα, θέλει φιλοδουλειά, θέλει σμιλᾶρι καὶ στιλιζωτήρι. Εἰπωμένο τὸ ἔχουν πῶς ὁ καλοθεμένος ποιητὴς πρέπει πρῶτα νὰ εἶναι γέρος κι ἀνοιχτοματῆς κριτικός.

Τὸ ὕφος τοῦ κ. Θαλῆ φαίνεται σὰ νὰ τὸ στράβωσε κι ὅλας τὸ διάβασμα γαλλικῶ βιβλίου, μὰ πάρα πάνω ἀπ' ὅλα ἡ ἀκαταδεξιά κ' ἡ ἀφροντισία του γιὰ τὴ γλώσσα ποὺ γράφει. Τέτιο χάος γλωσσικὸ εἶναι σπάνιο παθολογικὸ φαινόμενο. Οἱ πιὸ ἀντίθετοι τύποι κ' οἱ πιὸ ἀνάρμοστες λέξεις κουντουλᾶνε στὴν ἴδια σελίδα, στὴν ἴδια γραμμὴ. Διαβάστε: «Ἐβλάμε, οὖν, τίς φωνές» (σελ. 18), «σκοινένιο δίκτυ» (σελ. 18), «καλόγηρος» καὶ «καλόγερος» (σελ. 24), «ὁλο βρέχει ἐσχάτως» (σελ. 64), «τουρεκιά» καὶ «τυφεκῆθρες» (σελ. 96 καὶ 16), «ἀεορτή καὶ γιορτινά» (σελ. 14, ἀράδα 14). Ἀλήθεια στὰ διορθώματα τὸ «γιορτινὰ» γίνεται «ἀεορτινὰ» μὰ νὰ μοῦ τρυπήσουν τὴ μύτη ἂν τὸ χερσόγραφο δὲν ἔχει «γιορτινά».

Κ' ἡ ὀρθογραφία εἶναι ὅπως διόλου φανταστικὴ. Ἔσως νὰ παρατηροῦσε κανεὶς πῶς καὶ στὸ 16ο αἰῶνα στὴ Γαλλία τὰ ἴδια περίπου κάνανε κι ὁ du Bellay κ' οἱ ἄλλοι, μὰ τότε γλωσσολογία δὲν ὑπάρχε καὶ σήμερα φτάνει λίγη προσοχὴ γιὰ νὰ μπορῇ κανένας νὰ γράφῃ μὲ κάποια λογικὴ κανονισμένη καὶ σὲ μορφή συστηματικὴ.

Βρισκόμαστε ὅμως σ' ἐποχὴ μεταβατικὴ κι ἀνακατωμένη κ' ἡ ἁσέβεια γιὰ τὴ γλώσσα λογίζεται παλληκαριά καὶ γούστο καὶ λεύτερη τέχνη. Τῆς πειθαρχίας ἡ ἀνώτερη ἠθικὴ κ' ἡ ἀχάλαστη ὁμορφιά δὲν ἔχουν ἀκόμα νοηθῇ ἀπὸ πολλοὺς ποὺ γράφουν σήμερα τὴ δημοτικὴ. Καταχνιὰ μουχλιασμένη τοὺς σκοτίζει καὶ τίς ιδέες καὶ τὴ μορφή ποὺ τοὺς δίνουν, κ' ἔχουνε τόσο συνηθίσει στὴν κλεισούρα τοῦ σχολεῖο καὶ στὴν κρεμανταλολογία τῆς ἀνομιᾶς, ὥστε καὶ νὰ βασιζοῦν κάποια αἰσθητικὴ ἀλλόκοτη καὶ ξαγριωμένη στὰ διδάγματα καὶ τίς κακὲς συνήθειες ποὺ κληρονόμησαν ἀπὸ τέτοια ἀνατροφή. Δὲν ἔχουνε κἂν καταλάβει μερικοὶ πῶς λέξη κ' ἰδέα εἶναι δύο μορφές τῆς ἴδιας οὐσίας, πῶς εἶναι ἀχώριστες. Τῆς ἰδέας ἡ καθάρια πλαστικὸ-σύνθε ἀπαιτεῖ κ' ἐπιβάλλει λίξες γερές καὶ διαλεχτὲς καὶ τεχνοδοουλευμένες. Δὲν ὑπάρχει, δὲ στέκεται ἰδέα ζήσημη ἢ δὲν μπορῇ ἄμεσα καὶ θετικὰ νὰ σωματωθῇ σ' ὀρθὸ τυπικὸ, σὲ κατὰλληλο καὶ φωτεινὸ λεχτικὸ. Εἶναι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, παρὰξενὸ νὰ νομίζῃ κανεὶς πῶς γίνεται νὰ γράφῃ ὁ ποιητὴς μὲ ταλίντο κι ὅμως νὰ μὴν ξέρῃ τὴ γλώσσα του. Μποροῦσα νὰ προσθέσω ἰδῶ καὶ μερικὰ λόγια ποὺ ξάστερα ξεκαθαρίζουν τὸ πράμα:

«Καλαιστησία, τέχνη, ταλίντο, ἀρτὰ καθαρὰ ἢ δὲν ὑπάρχουνε. Ὅταν κανεὶς τὰ γυρεύει μόνος του, πέφτει ὅζω· σημασία καμιά δὲν ἔχουνε, εἶναι γελοῖα, μάταια, φέροντα στολίδια. Τὴν ἀλήθειαν πρῶτα νὰ γυρέθῃ, πρῶτα τὴν ἐπιστήμη. Νὰ καλαιστησία, νὰ τέχνη, νὰ ταλίντο—εἰδμενὴ κι ἀριστοτέλεια δὲν ἀξίζει». (Ψυχάρης, Ἀπολογία).

Τῆς γραμμῆς αὐτῆς ἔς προσέξῃ ὁ κ. Θαλῆς κ' ἐπειδὴ, θαρρῶ, πῶς ἂν ᾔθελε μποροῦσε νὰ γράφῃ μὲ περισσότερη ἀλήθειαν καὶ πιὸ συμπανομένη τέχνη, θὰ εἶτανε φρόνιμο ἅμα ξαναγυρῇ στὰ χινοβούνη του—ἢ κι ἄλλου—νὰ πάρῃ μαζί του μιὰ καλὴ γραμματικὴ, δύο τρία λεξικά, καμιά συλλογὴ δημοτικῶ τραγούδι, μὰ κανένα βιβλίο γαλλικὸ. Καὶ νὰ μελετήσῃ.

Λυποῦμαι πῶς ἀναγκάστηκα νὰ μιλήσω περισσότερο γιὰ τὴ μορφή τοῦ βιβλίου παρὰ γιὰ τίς ιδέες καὶ τίς εἰκόνες τοῦ ἔχει μέσα. Κι ἂ δὲν εἶταν ποὺ μὲ κακοκάρησε τὸ ξεχαρβαλωμένο κι ἀγκυλοπνιγμένο ἔμπασμα τοῦ κάστρου θὰ ἔφτανε μὲ πιὸ πρόθυμο τὸ θαμναστὴ ἴσαμε τὴν πενταμορφὴ ποὺ κρύφτηκε μέσα σὲ τέτοια σκοταδερά ρημάδια. Μὰ ἔσο γι' αὐτὸ ἔς τὰ βάλῃ ὁ κ. Θαλῆς μὲ τὸ κεφάλι του. Ἄν ἡ μορφή τοῦ βιβλίου εἶτανε κάλοψη κι ἀναιχτικὴ θὰ μοῦ εἶδνε κέρδι νὰ ξετάσω μὲ περισσότερη συμπαιδεία τὰ ψυχολογικὰ καὶ τοὺς στοχασμοὺς καὶ τὴν ἐντυπωτικὴ δύναμη τοῦ ποιητῆ. Μὰ ἔτσι ποὺ εἶναι γραμμένο, κλειδαμπαρωμένο μὲ τρίπαχες θύρες κακογούστιξ καὶ ἀτσκαλύντης, ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας μ' ἀνάγκασε νὰ σταματήσω στὴν ἐξώπορτα.

Β'. Β. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ.—ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Ἀλεξάνδρεια. Τύποις «Ταχυδρόμου» Γ. Τηρίου.

Γλωσσολόγος δὲν εἶμαι καὶ γι' αὐτὸ μ' ἀρετὴ δυσπιστία γράφω τὰ λίγα τοῦτα λόγια γιὰ τίς Γλωσσικὰς Μελέτας τοῦ κ. Ἀποστολίδου. Γενικὰ θὰ εἰπῶ πῶς τὸ βιβλίο δὲ μοῦ φαίνεται ὅπως διόλου ἐπιστημονικὰ μελετημένο καὶ πῶς τὰ συμπεράσματα του δὲ μοιάζουνε πολὺ δικαιολογημένα καὶ βέβαια. Μᾶς εἰσπορεῖ ἄρετὰ καλὰ τὴν ξετυλίξιάν τῆς γλώσσας μᾶς ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἴσαμε τὴν ἐποχὴ τῆς σημερινῆς καὶ μᾶς φωτίζει τίς πολυποίκιλες παραλλαγὰς καὶ μορφὰς τῆς μὲ παραδείγματα καὶ περιεκπὲς—συχνὲς μὰ πολὺ σύντομες, νομίζω. Ὁ κ. Ἀποστολίδης εἶναι τῆς ἰδέας πῶς ἡ δημοτικὴ ξε-